

Handläggare
Kristina Grubbström

Regeringskansliet
Näringsdepartementet

Direktval
0960-15767

Remissvar Service i glesbygd, dnr N2015/2989/HL

Regeringen beslutade i januari 2014 att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera förutsättningarna för att stödja tillgången till en grundläggande nivå av kommersiell service och viss offentlig service i de glesbygdsområden i landet som är särskilt sårbara och utsatta. I uppdraget ingår att ta ställning till vilka former av service som kan omfattas, klargöra hur ett stöd skulle kunna bidra till ökad samordning av olika typer av service samt föreslå kriterier för att få stöd och för hur stödet skulle kunna utformas och beräknas. I detta avseende ska utredningen klargöra vilka möjligheter till stöd som EU:s statsstödsregler medger.

Allt sämre tillgänglighet till kommersiell service i glesbygd

Delar av landet präglas av påtaglig gleshet och en sviktande befolkningsutveckling. Under många år har invånarantalet i glesbygdskommunerna minskat samtidigt som befolkningen ökat i storstadsområdena. Även inomregionalt har befolkningen koncentrerats till större orter.

Glesheten och den minskande befolkningen försämrar förutsättningarna för kommersiell service i glesbygd.

I glesbygdsområden med låg och mycket låg tillgänglighet till tätorter har nästan var fjärde dagligvarubutik försvunnit under perioden 2004–2014. Antalet orter med bara en butik uppgick år 2014 till 135 i dessa områden.

På drivmedelsmarknaden har utvecklingen stabiliserats på senare år. Många lokala lösningar har etablerats i glesbygd. Ett flertal försäljningsställen har låga försäljningsvolymmer och svag lönsamhet vilket gör situationen sårbar.

Apoteksombuden har en viktig roll för läkemedelsförsörjningen i glesbygd och på landsbygd. Det totala antalet i hela landet har minskat från 839 år 2009 till dagens cirka 700 ombud.

PostNord har cirka 1500 postombud i hela landet. Antalet postserviceställen i glesbygd minskade från 146 till 114 perioden 2006–2012.

I vissa områden är det långt till en uttagsautomat, ett ställe där det går att betala en räkning över disk eller ett inlämningsställe för en dagskassa. I takt med att

lanthandlare upphör med verksamheten påverkas tillgången till kontantuttag i glesbygden.

Det brister i tillgången till bredband och mobiltäckning i glesbygd och på landsbygd. En stor satsning på bredbandsutbyggnad görs i Landsbygdsprogrammet.

En grundläggande nivå av kommersiell service

Tillväxtanalys har utvecklat en modell som mäter grad av närhet till tätorter och som delar in landet i fem tillgänglighetsklasser. Områden med låg och mycket låg tillgänglighet till tätorter är de mest glesbefolkade. Det är här människor har de längsta avstånden till service.

I utpräglad glesbygd finns cirka 400 försäljningsställen för dagligvaror. Många försäljningsställen för dagligvaror och drivmedel brottas med låg omsättning och dålig lönsamhet.

De statliga bolagens ombudstjänster är ofta förlagda till dagligvarubutiker eller drivmedelsstationer. Läggs dessa ned försvinner även ombudstjänsterna, om ingen på orten kan eller får ta över.

Enligt utredningen är tillgång till dagligvaror och drivmedel, apoteks- och postservice samt betaltjänster att anse som grundläggande kommersiell service. En grundläggande nivå av kommersiell service kan anses vara uppnådd när grundläggande kommersiell service är så tillgänglig att vardagen fungerar på ett tillfredsställande sätt för människor och företagande.

Behovet av stöd

Utredningen har under arbetets gång fått rapporter från länen om butiker vars ägare överväger att lägga ner verksamheten. Behovet av stöd framgår också av att människor och företag i glesbygd får allt längre avstånd till närmaste serviceställe. För varje butik som läggs ner blir avstånden mellan befintliga serviceställen längre och tillgängligheten försämras därför också i ökande takt med utglesningen av butiks nät.

ICA, KF och Axfood uppger att det finns ett stort antal glesbygdsbutiker med för låg omsättning för att vara långsiktigt bärkraftiga.

Samma problembild framkommer i Tillväxtverkets uppföljning av beviljade stöd och i den enkät till länen som utredningen har genomfört. Statligt stöd till kommersiell service har funnits i många år. Under 2011–2013 erhöll 487 unika företag stöd i form av investeringsbidrag och/eller servicebidrag.

Av de dagligvarubutiker som beviljades investeringsbidrag 2011–2013 hade 53 procent en årsomsättning under 7,5 miljoner. Av de som fick servicebidrag hade 62 procent en omsättning som understeg 5 miljoner kronor.

Flertalet av de butiker som har en omsättning mellan 2–11 miljoner kronor, och som ligger i områden med låg eller mycket låg tillgänglighet till tätorter, har en rörelsemarginal som understiger 3 procent och många är tydligt olönsamma.

Handelns Utredningsinstitut (HUI) ger utredningen stöd för att den mycket låga lönsamheten för dessa butiker förhindrar möjligheten att expandera verksamheten och leder till svårigheter att på lång sikt överleva på marknaden, men att många av dessa butiker har en möjlighet att göra det vid ett eventuellt stöd.

Framtiden för många butiker i glesbygd är ytterst osäker. Utredningens slutsats är att det brådskar med att införa ytterligare stöd för att trygga tillgängligheten till kommersiell service i glesbygd.

Utredningens överväganden och förslag

Utredningen föreslår att det i en ny förordning införs två olika typer av stöd till försäljningsställen för dagligvaror. En förutsättning för stöd är att försäljningsställena ligger i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden. Dessa områden är enligt utredningen områden med låg och mycket låg tillgänglighet till tätorter, direkt till sådana områden angränsande glesbygd och avlägset belägna skärgårdsområden utan fast landförbindelse.

Utöver den geografiska avgränsning som nämns ovan förordar utredningen ett minsta avstånd till närmaste butik för att stöd ska kunna ges. Utredningen bedömer att 15 km är en lämplig avstånds-gräns för att undvika konkurrenssnedvridning och för att identifiera vilka försäljningsställen som ligger där tillgängligheten till dagligvaror och annan kommersiell service är som sämst.

Syftet med stöden är att skapa förutsättningar för att människor och företag i de aktuella områdena får tillgång till en grundläggande nivå av kommersiell service. Syftet är också att de nya stöden ska ge goda förutsättningar för bibehållande och nyetablering av samordnade servicelösningar.

Stöden ska ges kontinuerligt och tidsobegränsat för att verka hållbart och långsiktigt.

Stöd till dagligvaruservice av allmänt ekonomiskt intresse

Ska kunna lämnas till försäljningsställen för dagligvaror som har ett mångsidigt utbud (minst 1000 olika dagligvaruartiklar, därav bl a mejeri- och charkvaror, ägg, färskt bröd, frukt och grönsaker) av dagligvaror. Villkoren för stöd är bl.a. att försäljningsstället ligger inom intervallet 2–11 miljoner kronor i nettoomsättning och att det har sina lokaler öppna så att kunder kan få tillgång till dagligvaror på åretruntbasis, under i genomsnitt 40 timmar per vecka.

Stöd får lämnas med högst 300.0 kkr per år till samma försäljningsställe. Stödet omprövas varje år men utan begränsning i tid.

Stöd till servicestrategiska försäljningsställen för dagligvaror

Ska kunna lämnas till de allra minsta försäljningsställena för dagligvaror, dvs. till försäljningsställen med mycket låg nettoomsättning som understiger två miljoner kronor per år. Villkoren för stöd är bl.a. att försäljningsställena är betydelsefulla för tillgängligheten även till annan grundläggande kommersiell service än försäljning av dagligvaror och att de har sina lokaler öppna så att kunder kan få tillgång till dagligvaror och annan grundläggande kommersiell service på åretruntbasis, under i genomsnitt 20 timmar per vecka. Här krävs inte ett särskilt varuutbud.

Stöd får lämnas med högst 100.0 kkr per år och omprövas varje år men utan begränsning i tid.

Kommunens yttrande när det gäller stödbehovet blir ett viktigt underlag för stödmyndighetens bedömning av om det aktuella försäljningsstället ska beviljas stöd eller inte.

Arvidsjaurs kommun anser

Detta är ett två viktiga stöd som kan få betydelse för en företagares möjlighet till fortsatt verksamhet. Det hjälper dock inte den som bor i ett stort område med mycket glest mellan gårdarna. I Arvidsjaurs kommun finns många mycket små orter som ligger långt från närmsta tätort. Kommunens yta på 60 kvadratmil och endast tre orter med butiker gör att delar av kommunen inte har tillgång till dagligvaror och annan grundläggande kommersiell service. Här finns små byar där man har mellan 67 och 89 km enkel väg till sådan service.

Då krävs det mer innovativa lösningar och då är frågan om stödet kan appliceras på tex en rullande butik med postservice som brev och paket, uttags- och betaltjänster, apoteksservice, ATG och systembolaget. För att en sådan lösning skall fungera krävs dessutom internettäckning i hela landet och en vilja att samarbeta över gränserna.

Stöd till kommuner som utvecklar lokala servicelösningar

Många glesbygdskommuner är små och har begränsade resurser för att arbeta aktivt med frågor om kommersiell service. I förslaget till Landsbygdsprogram 2014–2020 har Tillväxtverket rollen att vara nationell stödmyndighet för insatser som rör tillgänglighet till lokal service.

Tillväxtverket bör medverka till att regioner och länsstyrelser genomför insatser till stöd för glesbygdskommuner som vill utveckla lokala servicelösningar. Insatserna bör särskilt inriktas på kommuner som helt eller delvis ligger i områden med låg eller mycket låg tillgänglighet till tätorter.

Arvidsjaurs kommun anser

Ett mycket viktigt stöd eftersom de flesta glesbygdskommuner är små med tjänstemän som måste "specialisera" sig inom många olika områden.

Man måste hitta nya sätt som stimulerar till samverkan på flera nivåer. Viktigt att inte se för snävt på begreppet lokala servicelösningar utan söka de geografiskt bästa "klustret" för samverkan även om det går både över kommun- och länsgräns och kanske i vissa fall även över landsgränser

Upprätthålla annan grundläggande kommersiell service

Apoteket, PostNord, Svenska Spel och Systembolaget har ombudsverksamhet i glesbygd. Apoteket och PostNord svarar för tjänster som ingår i en grundläggande kommersiell service. Svenska Spels och Systembolagets ombudsverksamhet bidrar också till daglivarbutikernas attraktivitet.

Tillväxtanalys har inlett ett analysarbete i samarbete med de statliga bolagen i syfte att skapa en samlad bild av var ombuden i glesbygd är lokaliserade.

De statliga bolagen bör ta ett särskilt ansvar för att det ska finnas ombudsfunktioner på de försäljningsställen som mottar de nya stöd som utredningen föreslår, samt i glesbygd i övrigt mot bakgrund av sina samhällsupdrag.

Utredningen förordar att ägaranvisningen till Apoteket AB angående apoteksombuden förlängs vid bolagsstämman 2015. Apoteket AB bör fortsatt ha i uppdrag att behålla befintliga 700 apoteksombud i den utsträckning som behövs för att upprätthålla en god läkemedelsförsörjning på den ort ombudet är verksamt.

Utredningen ser gärna att utvecklingsprojekt kommer till stånd i syfte att trygga tillgången till postservice och annan service i den glesaste glesbygden. Initiativ bör kunna tas av länsstyrelser och andra organ med regionalt utvecklingsansvar, utan att frångå principen om ansvariga utövares ansvar. Utöver posttjänster kan det också handla om att samordna flera typer av grundläggande samhällsservice. För att skapa tydliga förutsättningar för denna typ av regionala initiativ kan gränsen för PostNords ansvar som utsedd tillhandahållare av den samhällsomfattande posttjänsten behöva förtydligas.

Riksrevisionen skriver i sin rapport från 2014 att regeringens bolagsstyrning i många fall är avgränsad till de affärsmässiga målsättningarna och inte anpassad till de samhällseliga målen som bolagen ska bidra till. Risken är därmed att dessa mål inte nås. De understryker vikten av att regeringens styrning av bolagen omfattar både

ekonomiska mål och samhällliga mål, så att de övergripande mål som riksdagen formulerat för olika marknader och verksamheter kan nås.

Arvidsjaurs kommun anser

Kommunen instämmer i utredningens konstaterande att de statliga bolagen måste ta ett särskilt ansvar för att det ska finna ombudsfunktioner på de försäljningsställen som mottar de nya stöd som föreslås. Kommunen önskar också att i det fall andra innovativa lösningar för att tillhandahålla grundläggande kommersiell service skall dessa också ha möjlighet att på samma villkor sluta avtal om ombudsfunktion.

Att få sin post dagligen är en mycket viktig social faktor i glesbygden och än viktigare ju längre från tätorter man bor.

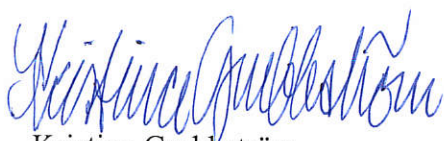
Internethandeln har öppnat möjligheter för den som bor i glesbygd, man kan få tag på i princip vad man vill, men då krävs infrastruktur så att leverans kan ske så nära beställaren som möjligt.

Företag som är etablerade i glesbygden har i många fall stora problem att få sina beställda varor utkörda. Postens företagsservice har endast öppet 1 tim/dag och den eftermiddagstimmen kan vara svår att passa om du är i full verksamhet och dessutom skall köra några mil in till tätorten, och tillbaka!

om leveransen ska till Posten brev och paket så läggs paketet i en vagn, skickas tillbaka till Umeå 270 km enkel väg och kommer tillbaka två dagar senare. Helt vansinnigt och bara ett av många exempel där rutiner inte är anpassade efter behov. Samordning av olika transporter eller förslaget om rullande butik med övrig service kan vara ett sätt, det finns säkert många fler.

Rent allmänt så skulle politiska beslut och andra åtgärder från centralt håll, som positivt påverkar folks möjligheter att bo och verka i glesbygden vara det bästa. Den starka urbanisering vi har i Sverige är inte bra för samhället och ger negativa effekter såväl i stad som på landsbygd. Om befolkningsunderlaget på landsbygden ökar finns bättre förutsättningar för bibehållen service.

Arvidsjaur 2015-08-04

Kristina Grubbström

Kultur- och fritidschef med ansvar för samordning av landsbygdsutveckling